

Úvod do pedagogiky

Téma číslo 2 – Výchova, vychovatel, vychovávaný

Viděli jste v minulém dílu...😊

- ▶ Vymezení pedagogiky jako vědního oboru
- ▶ Základní problémy s konstituováním pedagogiky jako vědního oboru
- ▶ Definice výchovy – jasné vymezení nebo zmatení jazyků???
- ▶ Členění vědního oboru pedagogiky
- ▶ Spolupráce pedagogiky s dalšími vědními obory

Co je tedy výchova???

- ▶ Opět platí, že je zde velké množství vymezení a definic (viz minulá přednáška)
- ▶ Dnes snaha nahradit „novým“ pojmem **edukace** (módní trend, vědečtější, větší světovost???)
- ▶ Jde o specificky vědecký pojem a zároveň běžně užívaný termín (laická veřejnost)

Výchova v různých podobách

- ▶ **Intuitivní pojetí** – součást individuální zkušenosti, ovlivněna tradicí
- ▶ **Předmět vědy** – zkoumání v pedagogice, snaha o co nejpřesnější vymezení
- ▶ **Společenská činnost** – vyvolání změn v psychice lidí a jejich chování a z toho vyplývající změny společnosti jako celku
- ▶ **Druh socializace** – vědomé a řízené formování lidské osobnosti
- ▶ **Adaptace** (na stávající podmínky) a **anticipace** (předjímání)

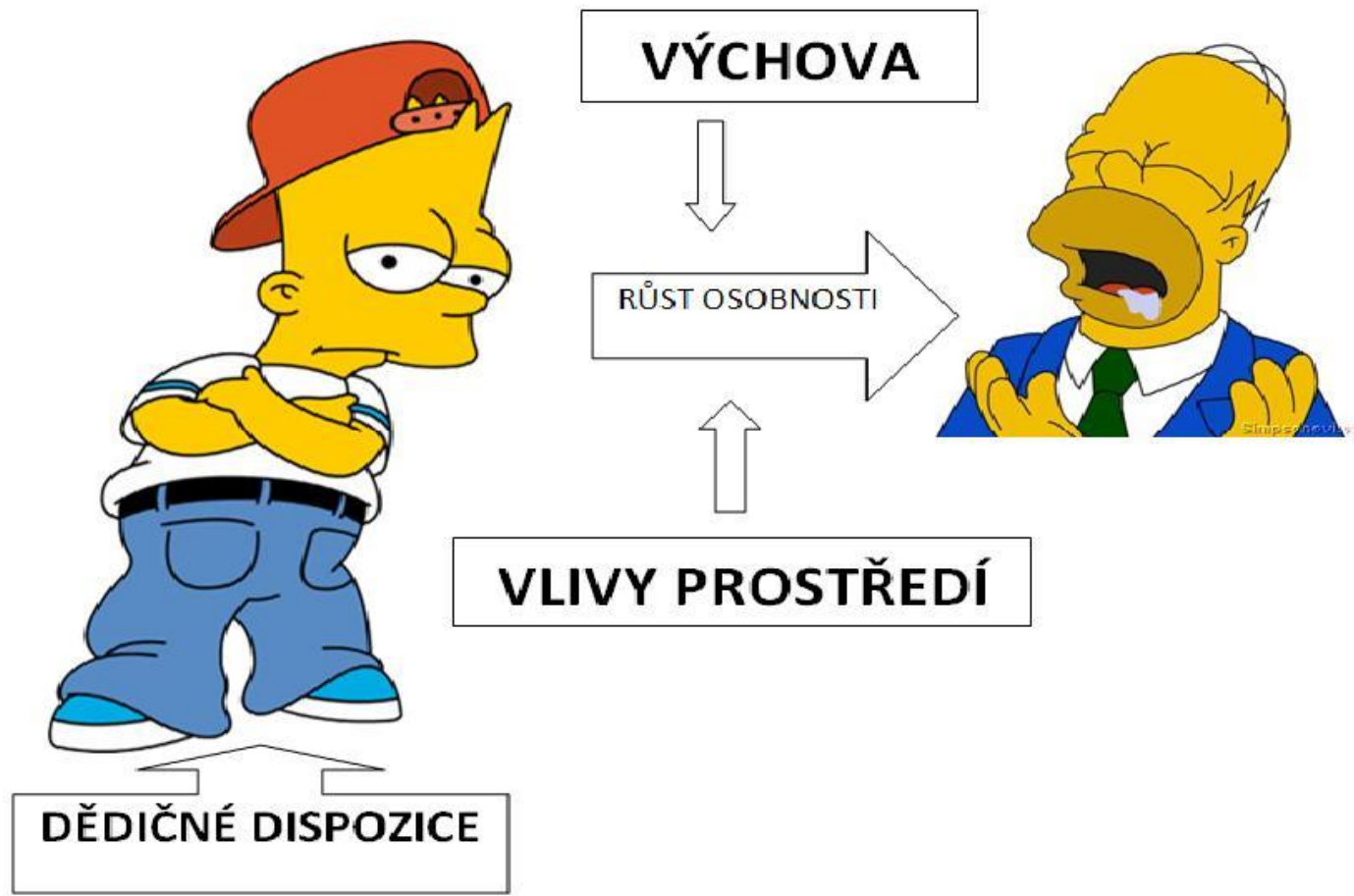
Takže co je výchova???

- ▶ ***Cílevědomé a záměrné ovlivňování chování a jednání člověka.*** (nejčastější vymezení)
- ▶ Výchova je vždy jednoznačně ***individuální záležitost*** – tedy nejen proces socializace, ale též personalizace – tedy nejen z hlediska potřeb společnosti, ale též respektovat rozvoj jedince.
- ▶ Měla by být vždy určitá míra **nonkonformnosti** – nedostatky společnosti.

Není výchova jako výchova

- ▶ Vymezují se dva hlavní typy, podle toho, kdo vychovává:
  - **Heteroedukace** – rodiče, učitelé, partneři, nadřízení, kamarádi, média, zejména v mládí
  - **Autoedukace** – my sami, směrem k dospělosti její význam narůstá

Co nás tedy formuje???

Výchovné působení může být:

- ▶ **Funkcionální** – bezděčné působení, které doprovází výchovu, zeslabuje nebo zesiluje ji (chování rodičů, vlastnosti učitele, vztahy pedagogického sboru, média, hudební idoly), většinou je nelze měnit (tlumit, posilovat) – „živelné“
- ▶ **Intencionální** – výchova v pravém slova smyslu, organizované (zejména v institucích) – záměrné, cílevědomé, „podle plánu“

Koncepce (modely) výchovy

Ovlivněno konkrétními společenskými podmínkami.

- ✓ **Autoritativní výchova** – cíle i prostředky jsou nezávislé na vychovávaném, rozhodující je vnější působení
- ✓ **Liberální (pedocentrická) výchova** – samorozvoj vnitřních podmínek (genové vybavení), svobodný rozvoj člověka
- ✓ **Demokratická výchova** – spolupráce vychovatele a vychovávaného, zhodnocení vnitřních podmínek vnějšími, dnes asi nejvíce „in“ 😊
- ✓ **Totální odmítnutí výchovy** – vadí vývoji osobnosti, poškozují osobnost a její svobodný rozvoj (vychovatel nemůže znát vnitřní podmínky jedince)

Jaké jsou tedy základní prvky výchovy?

1. **Dítě** – tedy lépe vychovávaný
2. **Idea výchovného cíle** – vědomosti, dovednosti, vlastnosti, hodnoty, postoje, které chceme u vychovávaného vytvořit
3. **Prostředí** – silně ovlivňuje výchovný proces
4. **System výchovného působení** – osobnost vychovatele, instituce + formy, metody výchovy

Systemové pojetí pedagogiky

Základními prvky jsou:

- ▶ Cíle výchovy
- ▶ Podmínky výchovy
- ▶ Prostředky výchovy
- ▶ Výsledky výchovy

Bude náplní další přednášky, takže se zatím můžete jen těšit. 😊

Pro výchovu jsou podstatné 2 procesy:

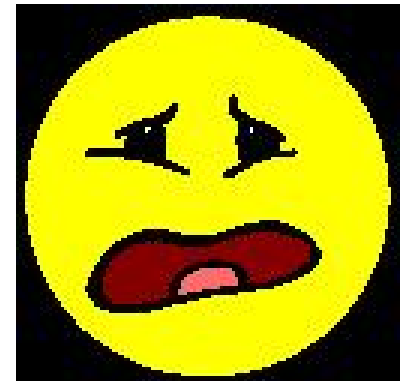
- ▶ **Interiorizace** – vychovávaný jedinec přijímá a zvnitřňuje si vnější působení (pokyny, rady, zkušenosti, poznatky, normy) – chování pak odpovídá dané přijaté (a vnitřně zpracované) normě
- ▶ **Exteriorizace** – zvnějšnění (v chování, jednání) vnitřně přijatých norem, pokud nedojde ke zvnitřnění, je to **dril**

Výchova je

- ▶ *záměrné formování osobnosti s cílem dosáhnout změny v jejích vnitřních podmínkách i ve vnějším chování a jednání, a to prostřednictvím procesu předávání již vypracované lidské kultury.*
- ▶ Princip **finality** (orientováno na cíl) a **kauzality** (determinace výchovy dalšími faktory – geny, prostředí).

Víra ve výchovu nás rozdělí:

- ▶ **Pedagogičtí optimisté** – přesvědčení o možnosti vnějšího ovlivňování vnitřních podmínek a dosažení změn v osobnosti prostřednictvím vnějšího působení
- ▶ **Pedagogičtí pesimisté** – síla apriorně zadaných vnitřních podmínek je taková, že vnější působení je nemůže změnit, může je jen povrchově kultivovat

Podstatné!!!

- ▶ Čím dále rychleji se mění stav a charakter společnosti, nové generace.
- ▶ Výchova tedy vždy zaostává za aktuální situací – vychovatel vychází ze svých norem a zájmů, které však již nemusí být kompatibilní s normami a zájmy vychovávaných!!! A to přesto, že dnes se prosazuje **profesionalizace funkce vychovatele** (x dříve spíše přirozené talenty).

Vychovatel a vychovávaný

- ▶ Cíle, podmínky, prostředky a výsledky – vždy určitá abstrakce – výchova se realizuje konkrétními činiteli
- ▶ **Vychovatel** – otec, matka, učitel, trenér, vedoucí, aktivista... Je to nositel cíle výchovy, který ji vede a řídí. Je to nositel zájmů společnosti. Je to profese nebo poslání? 😊
- ▶ **Vychovávaný** – dítě, žák, syn, dcera, člen organizace... Na něm se cíle výchovy realizují.
- ▶ **Oba činitelé jsou objekty a zároveň subjekty výchovy!**

Vychovatel je...

1. **Profesionál** – má kvalifikaci pro výchovu (institucionalizovaná výchova),

Legislativně řešeno – zákon o pedagogických pracovnících.

2. **Amatér** – výchova je něco navíc, např. rodiče

Autorita vychovatele

- ▶ **Primární (formální)** – vyplývá z jeho funkce vychovatele, „úřední“ autorita

- ▶ **Sekundární (přirozená)** – vyplývá z jeho osobnostních vlastností, zvládnutí výchovatelských kompetencí, zaangażovanost vychovávaného

Vychovatel by...

1. měl být schopen vlastního seberozvoje. Výchova je dynamický proces.
2. měl pružně reagovat na situace, ke kterým při výchově dochází a přizpůsobovat je vychovávanému.
3. být schopen improvizovat.
4. měl umět užívat zákonitostí výchovy vhodným způsobem.
5. měl umět hodnotit výsledky svého působení.
6. neměl vychovávaného chápat jako pokusného králíka.

Vychováváný

- ▶ Nachází se de facto ve dvojí pozici:
  - Vedený **objekt** výchovy – je řízen a veden vychovatelem
  - Aktivní **subjekt** výchovy – svými vnitřními podmínkami přepracovává vnější působení vychovatele

Subjekt–objektové (herbartismus) nebo *subjekt–subjektové* (alternativní koncepce) chápání výchovy.

Postupně si vychováváný uvědomuje své vlastní postavení v procesu výchovy a je schopen předjímat – základ **sebevýchovy**.

Typy výchovné práce

- ▶ Determinováno společenskými podmínkami + konkrétním osobním přesvědčením vychovatele:
  1. **Autoritativní typ** – dogmatické respektování norem daných vychovatelem, vychovávaný je povinen je respektovat
  2. **Liberální (pedocentrický) typ** – převaha aktivit vychovávaného, sám je objekt i subjekt, vychovatel jen vytváří příznivější podmínky
  3. **Demokratický typ** – vychovávaný uzná cíl výchovy a s vychovatelem k němu postupně směřuje

Sebevýchova

- ▶ Je to nejvyšší forma výchovy, kterou se snažíme u vychovávaných vytvořit.
  1. **Motivační východisko** – srovnání aktuální úrovně a přijetí cílové představy
  2. **Projektování činností k dosažení cíle** – překonávání problémů, rozvíjení chtěných kvalit, není to většinou silná stránka osobnosti – vstup vychovatele
  3. **Realizace záměrů a předsevzetí** (podstatná je volní stránka člověka)

A o čem to dnes bylo? 😊

- ▶ Vymezení výchovy jako předmětu zkoumání pedagogiky a základní lidské činnosti.
- ▶ Různé typy výchovy a výchovného působení na osobnost člověka.
- ▶ Základní koncepce výchovy.
- ▶ Osobnost a postavení vychovatele a vychovávaného jako základních prvků výchovy.
- ▶ Typy výchovných stylů a sebevýchova.

Příště uvidíte...

- ▶ Systémový přístup v pedagogice.
- ▶ Základní pedagogické kategorie: cíle, podmínky, prostředky a výsledky výchovy.
- ▶ Vzájemná interakce jednotlivých kategorií.
- ▶ Důsledky jednostranné preference podmínek výchovy.